

שיעור קומה

(ליובל החמישים של מר אשר פרנקפורט הי"ד)

בתור תלמיד בית-הספר מיסודה של חברת "מפיצי ההשכלה" ברוסיה, בעשירית הראשונה של המאה הנוכחית, עם כוונה האסימילציוני, בשעה שגדלה ה"בריחה" מן החדר והישיבה ל"שקאלעס" ולהשכלה — קשה היה לשער,

מנהל הגמנסיה העברית, מר אשר פרנקפורט הי"ד

שהנער פרנקפורט, חניך „שקאלע“ זו, שביחד עם התנ”ך והעברית הגישה להם מטעמים מקרילוב, פושקין, לרמונטוב ועוד, יעשה „בריתה“ מהופכת, מן בית-הספר „משכיל אל דל“ אל הישיבות בקובל ובבריסק. וכעבור זמן-מה (כשנתיים), לבית-הספר הרוסי בקובל, ואחר-כך לבית-הספר למסחר ולגמנסיון בבריסק. אחרי זה — גמר המכון הגבוה למדעי-המסחר בקיוב, על-מנת ליסד אחרי-כן גמנסיון עברי, ולעמוד בטיפוחו וטפולו הגשמי והרוחני.

וכשיצא פרנקפורט, מוכתר בתואר קנדידט למדעי המסחר והכלכלה — היתה המלחמה העולמית בעצם תקפה. הוא משתדל אז לעשות שמוש מן התורות שהורו במכון ועוסק בפקידות ובמסחר. הוא נעשה פקיד גבוה בקבלנות גדולה של גישור וסלילה.

אחר-כך אחז הוא גם במסחר. אינו מזניח, בכל זאת, את העבודה הצבורית, החשובה ביותר בזמן ההוא. הוא נעשה חבר פעיל של ועד-הסיוע לנגועי המלחמה היהודים, ואחר-כך — בוועד-העזרה לנגועי הפוגרומים באוקראינה, בימי המהפכות ברוסיה.

כניסת הפולנים לקיוב מאפשרת לו את השיבה לעיר-מולדתו בתור רפטריאנט. אבל לא רק במובן הפשוט והחמרי של מלה זו, אלא גם רפטריאנט לרוחו, לתרבות העברית, מולדתו מלפנים. תכוף לשיבתו הוא מתחיל את השתדלותו לייסד את הגימנסיון העברי.

הוא עושה קפיצה נחשנית, המעוררת תמהון בעיני מכרים וידידים. ה„אולריטניקים“ שביניהם תמהים: האפסו מסחרים הגונים, מכניסי רווחים, שפרנקפורט מתכוונן לפתוח בית-אולפנא? יותר מאלה משתוממים להשתדלותו בחוגי הקוראטוריון והמיניסטריון: גמנסיון בשפת-ההוראה העברית? חידת פלא, שקשה מאוד פתרונה.

ומהיכן יקחו להם ספרי-לימוד למקצועות השונים בעברית? „האיך תספיק לכם שפה, שהיא קפואה ועומדת מאות בשנים, לכל אלה המושגים והביטויים דהאידינא? אתמהה!“ הציעו לו לפתח גמנסיון בשפת ההוראה הפולנית. אבל הוא, פרנקפורט, ענה על הכל בדבריו של ר' יוחנן בן זכאי לאספסינוס: „תן לי יבנה וחכמיה!“

ובקוראטוריון ובמיניסטריון התפלאו, אבל הפלא הגדול של תקומת פולין, שהיה תוסס וממלא את ישותו של כל פולני — הוא שהסביר להם גם כן את חזון תחיית התרבות שלנו, והחזון מצא לו הד בלבותיהם של הגורמים המכריעים. רעיון התרבות נתממש, הקרים עליו בשר, הקרים עליו עור, וכמו ברובנה, ביליסטוק ווילנא, ככה קם גם הגימנסיון בקובל ויעמוד הכן על בסיסו. מן הבעיות החמורות, שתבעו פתרון מאת המנהל היתה החמורה ביותר —

שאלת המקורות לכלכלת המוסד. ההנחה המקובלת היא, שלכאורה צריך מוסד מחנך, שיש לו מטרות אידיאליות של שנוי-ערכין — להשען על אמצעי חברת "תרבות" ולהתמך בהם ובכספים צבוריים אחרים. אבל פרנקפורט פתר את הבעיה באופן אחר לגמרי. הגמנסיון התכלכל משכר-הלימוד שההורים משלמים. אמנם, יש לו לפעמים סיוע חוקי ומוסרי, ולפעמים רחוקות גם חמרי במקצת מצד המרכז. אבל, לו היה המוסד תולה את עיניו בצפייה לעזרה מצד מרכזים, איזה שיהיו — היה לו אז מכבר גורל "עזו" של פרישמן, והיה זה מכבר פושט את רגליו, ו"נאסף אל עמיר" מ"רב חיבה".

קובל היא עיר בלתי עשירה, לא באוכלוסיה ולא בכסף, ומוסדות-חינוך תיכוניים ישנם בה יותר מן המידה. הפרדוקסליות בפעולתו של פרנקפורט היא, שמוסד הראוי לפי ההגיון לקשקש בקופת-הצדקה ולהשען על עזרה מבחוץ — נעשה לחי נושא את עצמו, ועוד מרים מסים למרכז.

חיות זו של מוסדות-התרבות משמשת סימן מובהק לזכות הקיום ולקרע המוצק, שעליהם מתבסס רעיון ה"תרבות". אבל ביחד עם זה מוכיחה היא את מרצו ואת כשרונותיו האדמיניסטרטיביים של מייסד הגמנסיון ומנהלו.

ובאו ימים של משבר, שעוד לא חלפו כליל גם עכשיו, והעוני דפק גם על דלתות המוסד. ושנות הרזון נתנו עדיהם בסעודת-יומם ובמראה פניהם של המורים ובני-ביתם. אך "למרות הכל" ואף-על-פי-כן עומדים במערכה. — — — החדשה, עד הקמת הבנין. "בראשית" הבנין: מכיון שהרשות אינה נותנת למוסד להמשיך את העבודה בבנין הישן, שיש בו חשש מפולת, ומאידך גיסא, כיון שקשה להשיג דירה מתאימה בשביל המוסד, כי שכר הדירה יבלע את ההכנסה — נחוץ לבנות.

ואם תאמר: הרי אין כסף למוסד בכדי לסלק את החובות ושכר-הדירה מן השנים הקודמות, ואיך אפשר לחשוב על-דבר בנין חדש? ויש לומר: הרי משום כך צריך לבנות, מפני שאין ביכולת המוסד לשלם סכומים גדולים שכר-דירה מדי שנה בשנה.

דומים אנו, שתשובה כזאת היא פרדוקסלית ומחוסרת הגיון: מעגל מוקסם, ללא כל מוצא. וכאן אתה מוצא את גדולתו של בעל-היובל. הרעיון הזה, שמצא לו תומכים בישיבות עסקני ה"תרבות", עם החברים העסקנים המובהקים, וראש-הקהל מ. פרל בראש, ושנדמה בכל זאת להזיה יפה מחוסרת ממש — קבל צורה ממשית על ידי יזמתו של פרנקפורט.

איזה כוח טמיר תוסס ונובע בו, מרץ עובר על כל גדותיו, כשטף לבה מהר-געש, ההולך ומתרחב ומשלהב את כל מה שהוא פוגש בדרכו. ככה שוטף

מרצו ומשלהב מדורה כבירה, שלהבת־יה של עשיה ויצירה. כל חברי הקבוצה העסקנית המצוינים נדהמים לקומבינציות ולטרנסקציות המחוכמות של בעל־היובל: לקנית השטח, לסילוק דמי־הקדימה, להובלת הלבנים. הם מוקסמים מן המעוף הכביר, הטיסה הנשרית, היומה הענקית בעלת „שבע מילין פסיעה אחת” של א. פרנקפורט.

גסתלקו החיוכים של לגלוג ובנות־צחוק מאחורי השפם ל„הזיה”. היכן היא הפרדוכסליות? הכל כל־כך מציאותי, מוחשי, הגיוני. נתחשמלו החברים העסקנים ואזרו את כחותיהם למפעל־הבנין, לקיבוץ ההרשמות והנדבות בכספים. בחמר ובלבנים.

והתוצאות — הנחת אבן הפינה החגיגית ברוב פאר ובקהל רב, וכל הפיות מללו רברבן ליזמה הנועזה, שכדאי לראות איך ומתי תוצא כולה אל הפועל ובנין זה יושלם. ואחד מן הקרואים הרשמיים אמר אז, „עכשיו, בהנחת היסוד, עמד פרנקפורט בבחינת הבגרות הזעירה; בבחינה המלאה יעמוד — בגמר הבנין”. במלים אחרות: „עוד רבה הדרך”. ויד ליד, שכם לשכם, ומעל לכל — ה„נוגש”, בעל היובל, במבט־עיניו המצליף את החברים ותובע עבודה כשוטו של נוגש בשעה של התרפות הרצון וקוצר הרוח, ובקולו המנסר בחשאי עמוק בלב ובמוח: „קום ועבד, קם עשה”!

ובתחבולות ולהטים, בעירו המים, כלומר הכסף, מן „הכדים אל הבאר”, כונתי — מן התקציבים של כלכלת־המוסד, ממשכורתו, ממשכורת הפרסונל, מהלואות, דחיית פרעונות — נמשכת עבודת־הבנין, והקירות הולכים ומתרוממים. אריח על גבי אריח, ואחרי פרשת הלבנים — פרשת הקורות והמרישים, ואחריה — פרשת הפחים. צפוי לבנין ה„תרבות”. ורק עיניו של בעל־היובל הלוהטות להט חולני ופניו המרוכזים ולבו הנחלש בקרבו — המה מגוללים במקצת את היסוד האירציונלי שבמרצו, הלא הוא גדלה מכאב עלבונה של תרבותנו, תרבות גדולה של אומה דוויה ושפלת מצב זו, שהיא מחוסרת מקלט; תרבות זו, שלא באה לה בירושה מאת האמורי, ו„שלא זכתה באור מן ההפקר”, כי מלבה חצבה לה אותה ומכאבה.

וגם מכאבו וצערו הפרטי גדלה המרץ של בעל היובל, שבאם לא יעשה מעשה רב — ירד לטמיון פרי עבודתו שכל־כך אהב. ואותו העלבון האישי אותה סכנת האכזבה, הם שדרבנו את יומתו, להחיש את מעשה־הבנין עד לעטורו ושכלולו ולא נתן דמי לו. הבנין קם. פרנקפורט נגש ל„בחינת הבגרות המלאה” ועמד בה.

(מתוך „קובץ היובל”, ליובל החמישים לחיי אשר פרנקפורט ז״ל ולמלאות שבע־עשרה שנה לקיום הגמנסיה).